NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-8]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

13.00.00-PEDAGOGIKA
journal.namdu.uz
PEDAGOGICAL

TALABALARNING KOLLABORATIV LOYIHA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA KOUCHING KO‘ NIKMALARIDAN FOYDALANISH ASOSLARINING , TIZIMLI SHARHI

Mirsaidov Ibroximbek Tolib o‘ g‘ li
Pedaogika fanlari bo‘ yicha falsafa doktori PhD, University of business and sciense
E-mail: ibrohimbekmirsaidov2@gmail.com
Otaxanova Shoxista Shuxratjon qizi
Namangan davlat universiteti doktoranti

Annotatsiya: *Maqolada raqamli ta’lim muhitida talabalarning kollaborativ loyiha faoliyatini rivojlantirish muammosining ilmiy-pedagogik adabiyotlarda o‘ rganilganlik darajasi PRISMA metodologiyasi asosida baholanadi. Beshta ma’lumotlar bazasidan aniqlangan 1220 ta yozuv bosqichma-bosqich saralanib, tizimli sharhga 87 ta manba kiritildi. Manbalar oltita tematik klasterga ajratilib, ularning yillar kesimidagi dinamikasi va metodologik sifati tahlil qilindi. Tahlil natijasida sohada beshta tadqiqot bo‘ shlig‘ i aniqlandi, ulardan eng jiddiysi — kollaborativ loyiha faoliyatini rivojlantirishning yaxlit pedagogik konsepsiyasi ishlab chiqilmaganligi hamda diagnostik instrumentariyning psixometrik validligi tekshirilmaganligidir. Milliy manbalarning atigi 6,9 foizi muammoni O‘ zbekiston oliy ta’limi konteksti bilan bog‘ lab o‘ rganadi, bu esa tadqiqot mavzusining dolzarbligini tasdiqlaydi.*

Kalit so‘ zlar: *tizimli sharh, PRISMA, kollaborativ loyiha faoliyati, raqamli ta’lim muhiti, tematik klasterlash, tadqiqot bo‘ shlig‘ i, bibliometrik tahlil, oliy ta’lim.*

SYSTEMATIC REVIEW OF THE BASICS OF USING COACHING SKILLS IN THE DEVELOPMENT OF STUDENTS’ COLLABORATIVE PROJECT ACTIVITIES

Abstract: *The article evaluates the extent to which the problem of developing students’ collaborative project activity in a digital learning environment has been studied in the pedagogical literature, applying the PRISMA methodology. Of 1220 records identified across five databases, 87 sources were included in the systematic review after a stepwise screening procedure. The included sources were grouped into six thematic clusters, and their distribution over time and methodological quality were analysed. The review revealed five research gaps, the most significant being the absence of an integral pedagogical concept for developing collaborative project activity and the lack of psychometric validation of diagnostic instruments. Only 6.9 per cent of the sources address the problem in the context of Uzbek higher education, which confirms the relevance of the present research.*

Keywords: *systematic review, PRISMA, collaborative project activity, digital learning environment, thematic clustering, research gap, bibliometric analysis, higher education.*

СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ ОБЗОР ОСНОВ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОУЧИНГОВЫХ НАВЫКОВ ПРИ РАЗРАБОТКЕ СОВМЕСТНЫХ ПРОЕКТНЫХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация: *В статье на основе методологии PRISMA оценена степень изученности проблемы развития коллаборативной проектной деятельности студентов в цифровой образовательной среде. Из 1220 записей, выявленных в пяти базах данных, в систематический обзор включены 87 источников. Источники распределены по шести тематическим кластерам, проанализированы их динамика по годам и методологическое качество. Выявлены пять исследовательских лакун, наиболее существенными из которых являются отсутствие целостной педагогической концепции и непроверенность психометрической валидности диагностического инструментария.*

Ключевые слова: *систематический обзор, PRISMA, коллаборативная проектная деятельность, цифровая образовательная среда, тематическая кластеризация, исследовательская лакуна.*

KIRISH

An’anaviy tavsifiy sharhlar (narrative review) muallifning subyektiv tanloviga tayanadi va shu sababli tanlanma noaniqligi (selection bias) riskiga ega. Zamonaviy pedagogika fanida bu cheklovni bartaraf etish uchun tizimli sharh (systematic review) metodologiyasi qo‘ llanilmoqda. Uning asosiy afzalligi — manbalarni tanlash jarayonining oldindan e’lon qilingan mezonlarga tayanishi va to‘ liq takrorlanuvchanligidir. Tibbiyot fanida ishlab chiqilgan va keyinchalik

ijtimoiy-gumanitar sohalarga moslashtirilgan PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) protokoli bugungi kunda bu yo‘ nalishdagi eng keng tarqalgan standart hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tizimli sharh PRISMA 2020 protokoli tavsiyalariga muvofiq to‘ rt bosqichda — identifikatsiya, saralash, muvofiqlikni baholash va kiritish bosqichlarida amalga oshirildi. Qidiruv 2025-2026 yil davomida quyidagi bazalarda o‘ tkazildi, Scopus, Web of Science, ERIC, Google Scholar hamda milliy bazalar (O‘ zbekiston OAK ro‘ yxatidagi jurnallar, ZiyoNET, dissertatsiyalar fondi).

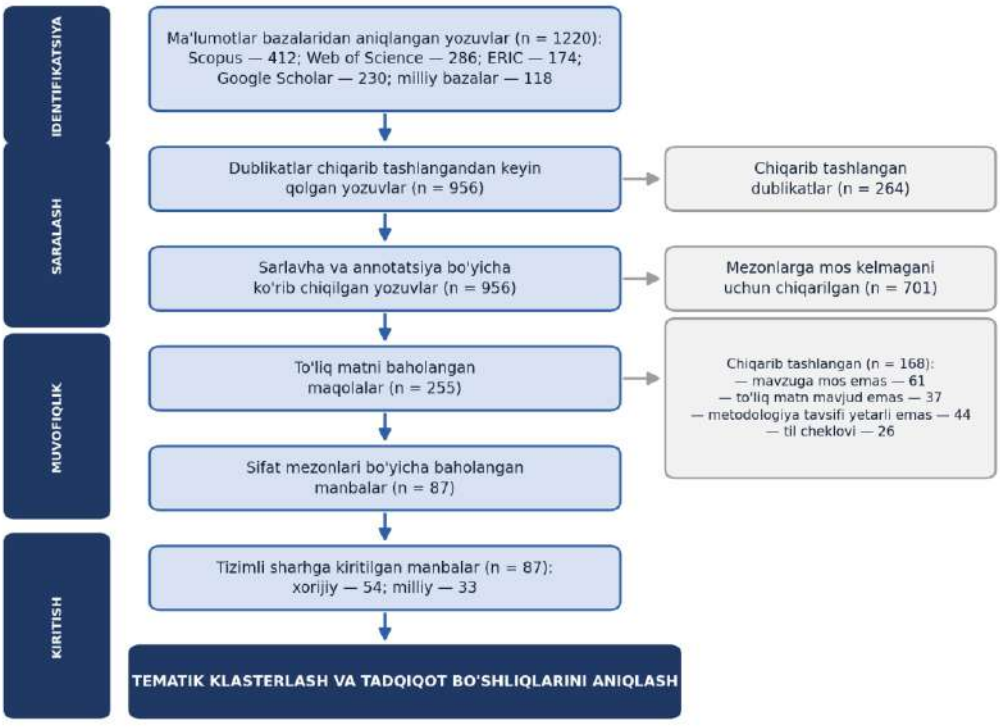
Qidiruv strategiyasi quyidagi kalit so‘ zlar kombinatsiyasiga asoslandi, («collaborative learning» OR «collaborative project» OR «CSCL») AND («higher education» OR «university students») AND («digital environment» OR «online» OR «e-learning»); o‘ zbek va rus tillarida — «kollaborativ o‘ qitish», «loyiha faoliyati», «raqamli ta’lim muhiti» va ularning morfologik variantlari. Manbalarni kiritish va chiqarish mezonlari 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval. Manbalarni tizimli sharhga kiritish va chiqarish mezonlari

Parametr	Kiritish mezoni	Chiqarish mezoni
Nashr yili	2015–2026-yillar	2015-yilgacha bo‘ lgan nashrlar
Ta’lim bosqichi	Oliy ta’lim (bakalavriat, magistratura)	Maktab va maktabgacha ta’lim
Tadqiqot turi	Empirik tadqiqot, nazariy model, sharh	Tezis, blog, reklama xarakteridagi matn
Muhit	Raqamli yoki aralash (blended) muhit	Faqat an’anaviy auditoriya sharoiti
Til	Ingliz, o‘ zbek, rus tillari	Boshqa tillardagi nashrlar
Matn mavjudligi	To‘ liq matn ochiq yoki institutsional kirish orqali	Faqat annotatsiya mavjud

Saralash jarayoni ikki mustaqil ekspert tomonidan parallel ravishda bajarildi; kelishmovchiliklar uchinchi ekspert ishtirokida muhokama yo‘ li bilan hal etildi. Ekspertlararo kelishuv darajasi Koen kappa koeffitsienti orqali baholandi (κ = 0,83), bu esa yuqori muvofiqlikdan dalolat beradi. Manbalarning metodologik sifati to‘ rt mezon bo‘ yicha — tadqiqot savolining aniqligi, tanlanmaning asoslanganligi, ma’lumot yig‘ ish metodlarining tavsifi va statistik tahlilning adekvatligi bo‘ yicha uch balli shkalada baholandi. Kiritilgan manbalarni tematik klasterlash induktiv kodlash usulida amalga oshirildi. Saralash jarayonining bosqichma-bosqich natijalari 1-rasmda aks ettirilgan.

TADQIQOT NATIJALARI

1-rasm. Manbalarni tanlashning PRISMA oqim diagrammasi

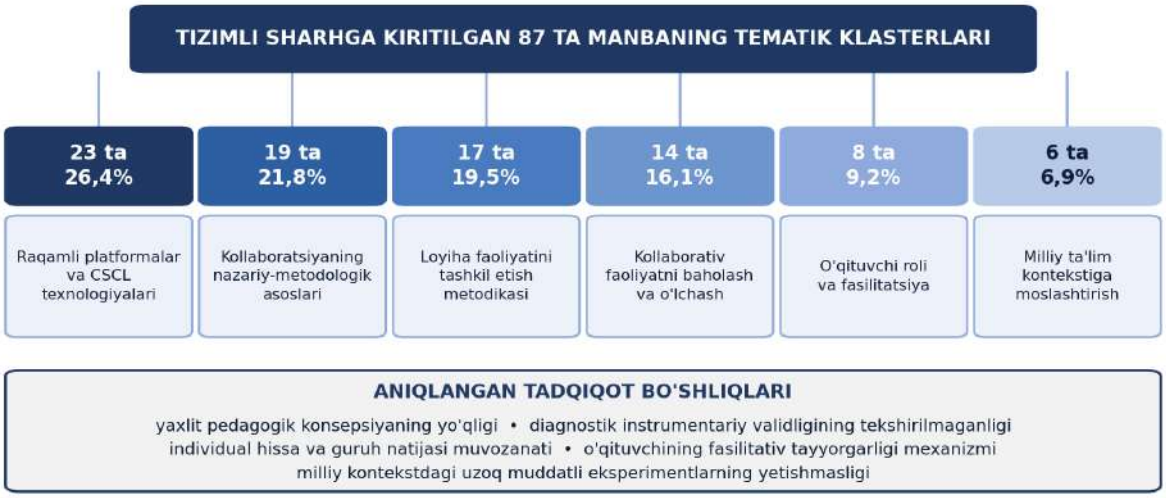
Nashrlarning vaqt bo‘ yicha taqsimoti. Kiritilgan 87 ta manbaning yillar kesimidagi taqsimoti mavzuga bo‘ lgan qiziqishning keskin o‘ sganini ko‘ rsatadi (2-jadval). Nashrlarning 65,5 foizi 2021-yildan keyin chop etilgan, bu esa, bir tomondan, pandemiya davridagi majburiy masofaviy ta’lim tajribasi bilan, ikkinchi tomondan, birgalikda ishlash uchun mo‘ ljallangan raqamli xizmatlarning ommalashuvi bilan izohlanadi.

2-jadval. Kiritilgan manbalarning nashr yillari va metodologik sifati bo‘ yicha taqsimoti (n = 87)

Davr	Manbalar soni	Ulushi	Empirik tadqiqotlar	O‘ rtacha sifat bahosi (3 balli)
2015–2017	11	12,6%	5	1,9
2018–2020	19	21,8%	9	2,1
2021–2023	34	39,1%	21	2,3
2024–2026	23	26,4%	16	2,4
Jami	**87**	**100%**	**51**	**2,2**

Metodologik sifat bahosining yillar davomida o‘ sib borishi (1,9 dan 2,4 gacha) ijobiy tendensiya hisoblanadi. Shu bilan birga, empirik tadqiqotlar ulushi 58,6 foizni tashkil etadi, ya’ni har ikkinchi manba nazariy xarakterga ega; bu esa sohada amaliy tekshirilgan yechimlar tanqisligini ko‘ rsatadi.

Tematik klasterlar. Induktiv kodlash natijasida kiritilgan manbalar oltita tematik klasterga taqsimlandi (2-rasm).

2-rasm. Manbalarning tematik klasterlari va aniqlangan tadqiqot bo‘ shliqlari

Eng yirik klaster — raqamli platformalar va CSCL texnologiyalariga bag‘ ishlangan ishlar (26,4%). Ular asosan muayyan vositalarning (LMS, umumiy hujjatlar, virtual doskalar) qo‘ llanish imkoniyatlarini tavsiflaydi. Bu klasterning zaif tomoni shundaki, tadqiqotlarning aksariyati texnologiya-markazli yondashuvga tayanadi, vosita samaradorligi uni qo‘ llash pedagogik shartlaridan ajratilgan holda baholanadi.

Nazariy-metodologik asoslar klasteri (21,8%) ijtimoiy o‘ zaro bog‘ liqlik nazariyasi, faoliyat yondashuvi va konstruktivizm g‘ oyalariga tayanadi. Loyiha faoliyatini tashkil etish metodikasi klasteri (19,5%) amaliy tavsiyalarga boy, ammo ulardagi tavsiyalar ko‘ pincha empirik dalillarsiz taqdim etiladi.

Ayniqsa e’tiborga loyiq holat — eng kichik ikkita klaster aynan eng muammoli masalalarni qamrab olishidir. O‘ qituvchi roli va fasilitatsiya klasteri atigi 9,2 foizni tashkil etadi, holbuki tahlil qilingan empirik ishlarning o‘ zida kollaboratsiya samaradorligining asosiy to‘ sig‘ i sifatida ko‘ pincha o‘ qituvchining direktiv pozitsiyasi ko‘ rsatiladi. Milliy ta’lim kontekstiga moslashtirish klasteri esa 6,9 foizni (6 ta manba) tashkil qiladi va ularning hech birida to‘ liq tsiklli shakllantiruvchi eksperiment bayon etilmagan.

Aniqlangan tadqiqot bo‘ shliqlari. Klasterlararo tahlil beshta bo‘ shliqni ajratish imkonini berdi. **Birinchi bo‘ shliq** — konseptual, mavjud ishlar alohida elementlarni (vosita, metod, baholash shakli) tavsiflaydi, ammo ularni yaxlit pedagogik konsepsiyaga birlashtirmaydi. **Ikkinchi bo‘ shliq** — diagnostik, 87 ta manbaning faqat 9 tasida baholash instrumentariyining ishonchliligi (Kronbax alfa yoki shunga o‘ xshash ko‘ rsatkich) keltirilgan. **Uchinchi bo‘ shliq** — baholash adolati, individual hissa va guruh natijasini muvozanatlashtirish masalasi 14 ta ishda qo‘ yilgan, lekin ishlaydigan yechim taklif qilinmagan. **To‘ rtinchi bo‘ shliq** — kadrlar, o‘ qituvchini fasilitator roliga tayyorlash mexanizmi deyarli

o‘ rganilmagan. **Beshinchi bo‘ shliq** — kontekstual, O‘ zbekiston oliy ta’limi sharoitida uzoq muddatli pedagogik eksperimentlar o‘ tkazilmagan.

MUHOKAMA

Olingan natijalar sohaning rivojlanish mantiqini yaqqol ko‘ rsatadi, tadqiqotchilar diqqati avval texnologik imkoniyatlarga, so‘ ngra metodik yechimlarga qaratilgan, pedagogik shartlar va o‘ qituvchi tayyorgarligi masalalari esa hozirgacha ikkinchi darajali bo‘ lib qolmoqda. Bu tendensiya ta’limga oid innovatsiyalar tarixida takrorlanib keluvchi qonuniyatdir, yangi vosita paydo bo‘ lganda avval uning texnik salohiyati o‘ rganiladi, pedagogik shartlari esa ancha keyin tadqiq etiladi.

Milliy manbalarda kontekstual moslashtirish ishlarining kamligi turkumning birinchi maqolasida aniqlangan natija bilan bevosita bog‘ liq, kollaboratsiya milliy adabiyotda ko‘ proq tashkiliy shakl sifatida talqin etilar ekan, uni moslashtirishga oid maxsus tadqiqotlarga ehtiyoj ham sezilmaydi. Shu ma’noda tushunchaviy noaniqlik va kontekstual tadqiqotlar tanqisligi yagona muammoning ikki tomonidir. U.Sh.Begimqulov va G‘ .I.Muhamedov ishlarida asoslangan ta’lim jarayonlarini axborotlashtirishning tizimli xarakteri haqidagi qoida bu bo‘ shliqni to‘ ldirish uchun metodologik tayanch vazifasini bajarishi mumkin.

Aniqlangan bo‘ shliqlar tasodifiy emas, balki ierarxik bog‘ langan, konseptual bo‘ shliq diagnostik bo‘ shliqni keltirib chiqaradi, chunki nima o‘ lchanishi kerakligi nazariy jihatdan aniqlanmagan bo‘ lsa, valid instrumentariy yaratib bo‘ lmaydi; diagnostik bo‘ shliq esa o‘ z navbatida baholash adolati muammosini hal etishga to‘ sqinlik qiladi. Shu sababli tadqiqotni aynan konsepsiyani ishlab chiqishdan boshlash metodologik jihatdan asoslidir.

Tadqiqot cheklovlari. Birinchidan, til cheklovi tufayli xitoy, ispan va boshqa tillardagi 26 ta manba tahlildan chetda qoldi. Ikkinchidan, Google Scholar bazasida qidiruv natijalarining takrorlanuvchanligi boshqa bazalarga nisbatan past. Uchinchidan, kulrang adabiyot (grey literature) — ichki hisobotlar va nashr etilmagan materiallar qamrab olinmagan, bu esa nashr noaniqligi (publication bias) riskini butunlay bartaraf etmaydi.

XULOSA

1. PRISMA metodologiyasi asosida o‘ tkazilgan tizimli sharh muammo bo‘ yicha 87 ta sifatli manbani aniqlash imkonini berdi; nashrlarning 65,5 foizi so‘ nggi besh yilga to‘ g‘ ri keladi, bu mavzuning yuqori dolzarbligini tasdiqlaydi.

2. Manbalar oltita tematik klasterga taqsimlanadi; ularning taqsimoti nomutanosib — texnologik masalalar ustunlik qiladi, pedagogik shartlar va o‘ qituvchi tayyorgarligi masalalari esa yetarlicha yoritilmagan.

3. Empirik tadqiqotlar ulushi 58,6 foizni tashkil etadi, ammo ularning faqat 12 tasida nazorat guruhi qo‘ llanilgan; bu sohada qat’iy eksperimental dizaynlarning tanqisligini ko‘ rsatadi.

4. Beshta tadqiqot bo‘ shlig‘ i aniqlandi, konseptual, diagnostik, baholash adolati, kadrlar tayyorgarligi va kontekstual bo‘ shliqlar; ular ierarxik bog‘ langan bo‘ lib, konseptual bo‘ shliqni bartaraf etish boshlang‘ ich qadam hisoblanadi.

5. Milliy ta’lim kontekstiga moslashtirish masalasi manbalarning atigi 6,9 foizida ko‘ rib chiqilgan, bu esa O‘ zbekiston oliy ta’limi sharoitida maxsus tadqiqot o‘ tkazish zaruriyatini asoslaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘ YXATI

1. O‘ zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son «O‘ zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘ g‘ risida»gi Farmoni // Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi. — Toshkent, 2019.

2. Begimqulov U.Sh. Pedagogik ta’lim jarayonlarini axborotlashtirishni tashkil etish va boshqarish nazariyasi va amaliyoti, Ped. fan. dokt. ... diss. — Toshkent, 2007. — 280 b.

3. Muhamedov G‘ .I. Raqamli ta’lim muhitini loyihalashning pedagogik asoslari // Zamonaviy ta’lim. — Toshkent, 2021. — № 4. — B. 12–19.

4. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To‘ rayev A.B. Innovatsion ta’lim texnologiyalari, o‘ quv-metodik qo‘ llanma. — Toshkent, «Sano-standart» nashriyoti, 2015. — 208 b.

5. Ishmuhamedov R.J., Yo‘ ldoshev M. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. — Toshkent, «Nihol» nashriyoti, 2013. — 279 b.

6. Xodjayev B.X. Pedagogika nazariyasi va tarixi. — Toshkent, «Sano-standart» nashriyoti, 2017. — 380 b.

7. Sharipov Sh.S. Kasbiy ta’lim jarayonida o‘ quvchilar ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishning uzviyligi. — Toshkent, Fan, 2012. — 168 b.

8. Page M.J., McKenzie J.E., Bossuyt P.M. et al. The PRISMA 2020 statement, an updated guideline for reporting systematic reviews // BMJ. — 2021. — Vol. 372. — n71.

9. Gough D., Oliver S., Thomas J. An Introduction to Systematic Reviews. 2nd ed. — London, SAGE Publications, 2017. — 344 p.

10. Dillenbourg P. What do you mean by collaborative learning? // Collaborative Learning, Cognitive and Computational Approaches. — Oxford, Elsevier, 1999. — P. 1–19.

11. Johnson D.W., Johnson R.T. An Educational Psychology Success Story, Social Interdependence Theory and Cooperative Learning // Educational Researcher. — 2009. — Vol. 38, No. 5. — P. 365–379.

12. Stahl G., Koschmann T., Suthers D. Computer-supported collaborative learning, An historical perspective // Cambridge Handbook of the Learning Sciences. — Cambridge, Cambridge University Press, 2006. — P. 409–426.

13. Garrison D.R., Anderson T., Archer W. Critical inquiry in a text-based environment, Computer conferencing in higher education // The Internet and Higher Education. — 2000. — Vol. 2, No. 2–3. — P. 87–105.

14. Jeong H., Hmelo-Silver C.E., Jo K. Ten years of Computer-Supported Collaborative Learning, A meta-analysis // Educational Research Review. — 2019. — Vol. 28. — 100284.

15. Kirschner P.A., Sweller J., Clark R.E. Why minimal guidance during instruction does not work // Educational Psychologist. — 2006. — Vol. 41, No. 2. — P. 75–86.

16. Laurillard D. Teaching as a Design Science, Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology. — New York, Routledge, 2012. — 258 p.